

Střítež

Obec Střítež se nachází 6 km jihovýchodně od Štoků a asi 8 km od Polné směrem na Jihlavu. Vznikla na soutoku Zlatého a Měšinského potoka někdy ve 13. století. Nejstarší písemná zmínka je údajně z roku 1346. Z původního hradiště vznikla ve středověku vodní tvrz. Stávala v místě bývalého pivovaru a často byla mylně uváděna jako hrad; v listině z roku 1353 je uvedena pod názvem Munitio Schritys. Zajímavý je nález kamenného kladívka z mladší doby kamenné, který dokládá buď dávné osídlení nebo přechod skupiny lidí (snad lovců) v těchto místech.

Střítež má bohatou minulost a od 14. století byla uváděna pod různě komolenými názvy SCHRITIZ, STRZITEZ, SCHRITES, SCHRITTENS, SSRI-TENICZE, SCHTENZ, STRÍTEŘ, STRÍTEŽ. Původní jméno bylo údajně české – Střítež – a snad vzniklo z prvotního slovního základu „čert“ > „Čertež“ > Črietež > Tríetež > Trítež > Střítež. (dle Profouse a Jelínka). V literatuře se však setkáme i s výklady, jako např. od slova „střežiti“ (pův. strážní osada). V polovině 14. století patřila obec k majetku šlechtického rodu pánů z Lipé. V období husitských válek byla Střítež na čas obsazena husity, zatímco 8 km vzdálená Jihlava stála na straně krále Zikmunda. V prosinci 1425 podnikla jihlavská posádka pod vedením hejtmána Hrocha z Mezilesic útok na Střítež s úmyslem tvrz a obec dobýt a obsadit. V době války (1468-1479) mezi králem Jiříkem z Poděbrad a maďarským králem Matyášem Korvínem došlo ke sporu mezi majitelem střítežského panství a jihlavskými. Spor tehdy urovnával král Jiřík z Poděbrad a zajatí jihlavští museli být propuštěni.

V roce 1500 získal střítežský statek s tvrzí Burian Trčka z Lípy a Lipnice od svého bratra Mikuláše Trčky. Dne 28. dubna 1536 prodal Jan Trčka z Lípy střítežský statek spolu s obcemi Ždírec, Dobronín a pusté vsi Zvonějov, Dobešov a Heroltice s příslušenstvím Jihlavě za cenu 5500 kop pražských grošů (tím Jihlava získala část území patřící do Čech a také místo a hlas v českém zemském sněmu). V roce 1549 musela Jihlava zaplatit pokutu ve výši 25 tisíc zlatých, aby si směla Střítež ponechat. Ovšem dluhy, které Jihlavě narostly v období třicetileté války, přinutily jihlavské Střítež opět prodat. Dne 15. srpna 1612 vypukl v obci požár, který zničil 27 domů; vznikl z neopatrnosti místního kováře a všem postiženým byla poskytnuta finanční podpora ve výši 300 tolarů.

Na mapě Moravy Jana Ámose Komenského z roku 1627 je uvedena pod názvem Strzitezeh a zakreslena již v Čechách, avšak v těsné blízkosti hranic. Na jiné mapě Čech z II. poloviny 17. století od Frederika de Witta je situována

rovněž do Čech pod názvem Strzitzersch. A do třetice, na mapě Moravy Domenico de Rossi z roku 1692 je uvedena opět pod názvem Strzitezeh; zde je ovšem na místě upozornit na nápadnou podobnost grafického znázornění měst, řek i členitosti krajiny s mapou Komenského z roku 1627.

V literatuře je také často zmiňována barokní kaple z II. poloviny 18. století. Expoziturní kostel, vysvěcený k počtě sv. Floriána, patřil pod správu farního kostela ve Ždírci u Polné. Nynější kostel byl postaven v roce 1848. Předtím zde stály pouze zřízeníy dřívějšího filiálního kostela.

Pozoruhodnou stavbou byl do nedávna barokní lovecký zámeček z roku 1685, nacházející se asi 1 km od Stříteže směrem na Jihlavu, často uváděný jako Karlsvald; znehodnocen byl za II. světové války a postupná devastace zapříčinila, že dnes v místě najdeme jen ruiny.

Zajímavou informací v souvislosti se Stříteží nám zanechal polenský muzejník Břetislav Rérych. V publikaci *Polná, průvodce po městě a okolí* (Polná 1927) napsal, že majitel střítežského panství Filip ze Zinzendorfu založil roku 1733 3 km od Polné novou ves pro německé osadníky a nazval ji Filipsdorf (dnes Filipovské Chaloupky); kolonizace kraje ze strany Němců pokračovala tedy ještě v 18. století.

Na mapě polensko-přibyslavského panství z roku 1770, zhotovené pro potřeby správy velkostatku, je sousední území uvedeno pod názvem „Schritentzer territorium“ a v linii „jih-sever“ sousedí s obcemi Německý Šicendorf, Kamenná, Utín a Český Šicendorf.

V roce 1939 měla Střítež 6 německých a 12 českých radních. V obci byla škola, fara, pivovar firmy Gepert a železniční zastávka na severozápadní dráze. Obec Antonínův Důl a Červený Kříž tvořily se Stříteží jednu politickou obec o rozměru 866 ha. Po židovských spoluobčanech, žijících v obci od 18. století, se dochoval židovský hřbitov. Na základě správního uspořádání v roce 1878 patřila pod Střítež sousední obec Červený Kříž, proto je v některých lexikonech uváděn součtový počet obyvatel (r. 1885 – 1019 obyv., r. 1921 – 1010).

Německá škola byla v obci založena v roce 1840. Českou školu, a rovněž i knihovnu, zřídila pro českou menšinu Národní jednota pošumavská v roce 1919. Po skončení II. světové války byli střítežští Němci internováni ve sběrných táborech v Bartoušově a v Bedřichově. V několika odsunech byli spolu s dalšími Němci z Vysočiny postupně přesídleni do Německa. V původně německé vesnici zůstalo v roce 1946 jen několik občanů německého původu. Prázdňá stavení a usedlosti po vysídlených rodinách přidělila osídlovací komise zájemcům z řad českých občanů.

V roce 1921 měla Střítež 131 popisných čísel a žilo zde 384 Čechů a 521 Němců. Počet obyvatel značně poklesl zejména v období po II. světové válce

(v roce 1869 – 950 obyvatel; 1950 – 844; 1970 – 820; 1980 – 338). Dnes žije v obci 370 obyvatel, obcí prochází železnice a státní silnice E 15, v těsné blízkosti je nájezd na dálnici D1.

Literatura:

V. Kudrnáč, *Úplný adresář politického okresu Německý Brod*, 1903

Lexikon měst a obcí, Praha, Academia 1986

Německá kronika obce Střítež (dnes v majetku bývalých obyvatel Stříteže, žijících v Německu)

Zdeněk Jaroš, *Jihlava v datech*, Jihlava 1999

Pavel Šimeček

Kresebná rekonstrukce stavebního vývoje hradu v Polné od jeho založení do pozdního středověku

Na přelomu 16. a 17. století roste počet vedut měst a pevností s podrobným zakreslením jejich fortifikací. Ve vzduchu byl cítit velký válečný konflikt do té doby nebývalého rozsahu. Možná proto bylo i pro vzdálenou cizinu docela praktické získat alespoň rámcovou představu o území možných budoucích vojenských operací. Přímé důkazy již asi nikdy nebudou k nalezení. Pro historiky by patrně bylo dosti zajímavé zjistit, nakolik ty četné mapy s vedutami měst a hradů financovaly pyšné městské samosprávy a nakolik dvorní generalita.

Ve 4. čísle sborníku POLENSKO z roku 2001 jsem si dovolil přispět pokusem o kresebnou rekonstrukci podoby hradu v Polné. Podkladem pro rekonstrukci byla rytina Holanďana Gerge Houfnagla z roku 1617, spíše snad starší kresba jeho otce Jacoba Houfnagla, která sloužila pro rytinu jako předloha. Samotná rytina byla vytvořena v době, kdy již vyspělejší Západní Evropa tušila, že se u nás brzy něco semele. Porovnání historické veduty hradu a města Polné se současnými přesnými mapovými podklady mne přesvědčilo o značné vypovídací hodnotě rytiny a umožnilo zpracování seriózní kresebné rekonstrukce stavu hradu na přelomu 16. a 17. století. S nepoměrně menší

jistotou je možné postupovat na základě podobného pramene také zpětně proti toku času.

Postup při zpracování hypotetické kresebné rekonstrukce je v zásadě standartní a je používán řadou kolegů, kteří se podobnou problematikou zabývají. Pokud totiž nedošlo v historii panského sídla k zásadní katastrofě, k totální destrukci a zpusťování, byl stavební vývoj každého hradu v zásadě velmi podobný. Stavební vývoj postupoval tak, že zprvu jednoduchá stavba nejstaršího hradního jádra byla postupně rozšiřována o nové a pevnější pásy opevnění. Jednoduché palisády nahradily nejdříve nevysoké kamenné hradby, které byly dále zesilovány nebo nahrazovány masivnější a vyšší zděnou konstrukcí. Vyspělejší obléhací technika donutila hradního pána investovat do hlubších příkopů a většího počtu obranných valů na vnějším hradebním okruhu. Zásadní zlom ve stavbách fortifikací přineslo až uplatnění dělostřelby někdy na přelomu 14. a 15. století. Existenční otázkou pro hradní stavbu se stalo vysunutí obrany co nejdále od hradního jádra pomocí bráněných předsunutých opevnění, někdy dokonce v izolované poloze, kde by jinak útočník rozestavil svoji vlastní artilerii. Pokud tedy v kresbě postupně snímáme z komplexu hradu vnější obranná pásma a pokud přihlížíme ke stavu tehdejší obléhací techniky, neměli bychom se dopustit vážnějšího prohřešku proti historii jak z hlediska časového zařazení stavby, tak i z hlediska jejich základní stavební formy. Taková je teorie a bylo by krásné, kdyby vždy platila.

Každý podrobný archeologický výzkum však prokáže pouze rámcovou platnost podobných úvah. Pod četnými kulturními vrstvami, navážkami a zánikovými horizonty je možné odhalit složité lidské osudy na hony vzdálené suché představě o logice stavebního vývoje.

Při troše fantazie si asi dovedeme představit rozmarnou hradní paní, která to chce TAK!!! Pan choť má sice jako voják pochybnosti, nechá to pak ale postavit podle přání své polovičky pro zachování klidu v rodině. I hradní pán je jenom člověk.

Jiná varianta nelogického postupu přestavby hradu se u nás opakuje daleko častěji. Hradní pán se shlédne při svých cestách jako člen panovníkovy družiny ve stavbách hradů dejme tomu v daleko vyspělejší Francii nebo Severní Itálii. Což o to, je čemu se učit. Hradní pán se rozhodne jít s dobou a radikálně moder-

nizovat své sídlo. Náš milý šlechtic si ovšem na místě nenechá vysvětlit, k čemu je to dobré. Doma pak buduje na francouzský nebo italský způsob pouze podle toho, co si v záplavě kvalitních toskánských vín bídně zapamatoval.

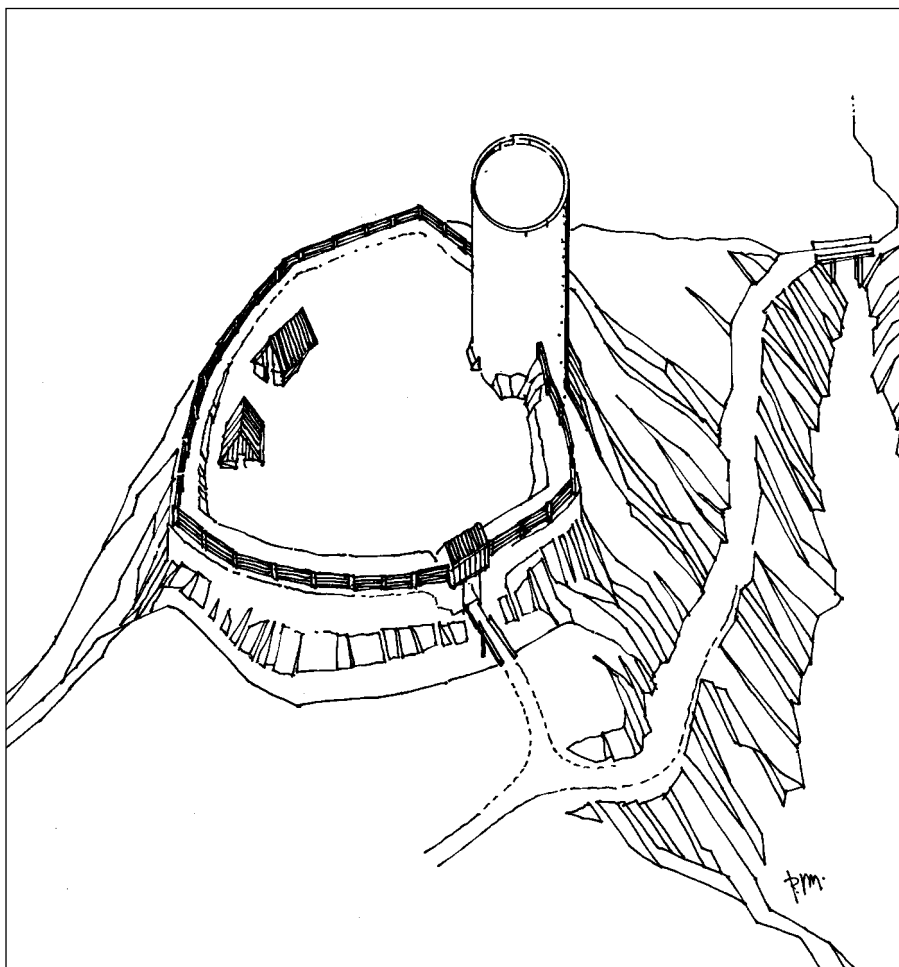
Na hradech pak vznikají velmi nákladné a v zásadě pokrokové fortifikační prvky, ovšem v podobě značně zdeformované a dost málo funkční nebo v kombinaci s obrannými prvky dávno zastaralými. Archeologové žasnou a jejich kolegové historici se prokousávají svazky pergamenů ve snaze zjistit, jak k tomu evidentnímu nesmyslu hradní pán přišel.

Pokud bychom vyloučili podobná překvapení, a ta překvapení tam určitě čekají, můžeme spoléhat na prostou logiku vývoje stavební podoby hradu. Také kresebná rekonstrukce vývojových etap hradu Polná byla vytvořena postupným snímáním jednotlivých pásů obranného systému proti toku času. Pro lepší orientaci jsou však kresby a komentář řazeny chronologicky. Základem pro kresebnou rekonstrukci je poloha nejstarší doložené části hradu – obytné věže – donjonu. Máme-li věřit rytině ze 17. století. Houfnaglovu rytinu můžeme brát s rezervou, v jiných detailech je však velmi přesná. Tvůrce kresebné předlohy k pozdější rytině neměl mezi palácovými stavbami zámku důvod zkreslovat proporce věže, která již nebyla důležitá. Přesto jej věž nepochybně zaujala. Velikost věže překvapuje, její průměr byl minimálně 15 m, je tedy srovnatelný například s obytnou věží břeclavského hradu. To je možná důležité, protože břeclavský hrad byl založen Břetislavem I. jako zeměpanské sídlo mezi léty 1035 – 1055. Bez podrobného archeologického výzkumu není možné případnou analogii nebo dokonce časovou souvislost blíže komentovat. Důležité snad je, že poloha válcové věže neodpovídá bergfrítové hradní dispozici, charakteristické pro mladší feudální sídla. Evidentně se jedná o obytnou věž – donjon francouzské provenience, která není situována jako obranná v čele hradní dispozice. Leží naopak v chráněné poloze dokonce přímo na hraně strmého skalního úbočí. Tato skutečnost by mohla svědčit pro zeměpanské založení hradu.

Založení hradu. (obr. 1)

V otázce založení hradu se nechci plést historikům do řemesla a vím, že pro své úvahy nemám ani podklady z oblasti archeolo-

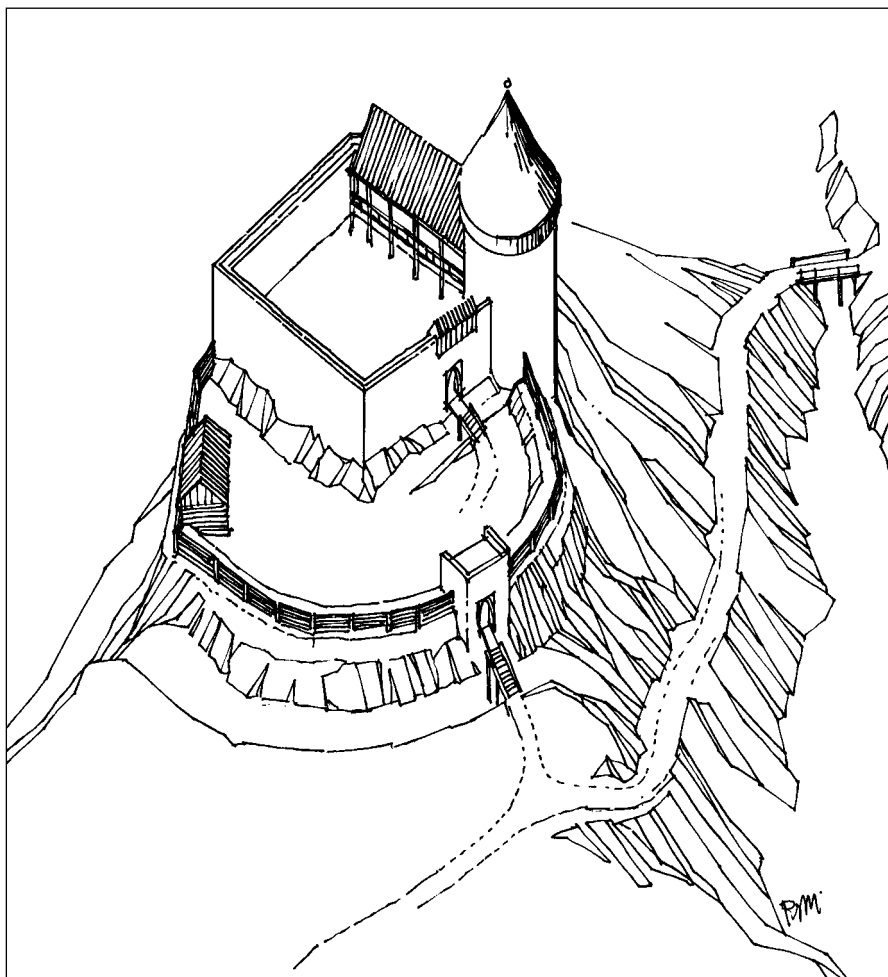
gických výzkumů. Mimo občas sporných písemných záznamů o Polné mne zaujaly úvahy přítele Dušana Cendelína, který se zajímá o průběh ranně středověkých obchodních stezek, mimo jiné právě na Vysočině.

Pokud Klešter skutečně představuje prastaré celníště, dá se předpokládat, že významná obchodní cesta vedla právě napříč katastrem Polné. Pak je na místě otázka, co bylo dříve – hrad, nebo trhová ves? Osobně se domnívám, že osídlení městské ostrožny je nepoměrně starší než samotný hrad. Severní fronta Sezimova náměstí pak vykresluje průběh obchodní trasy na se-

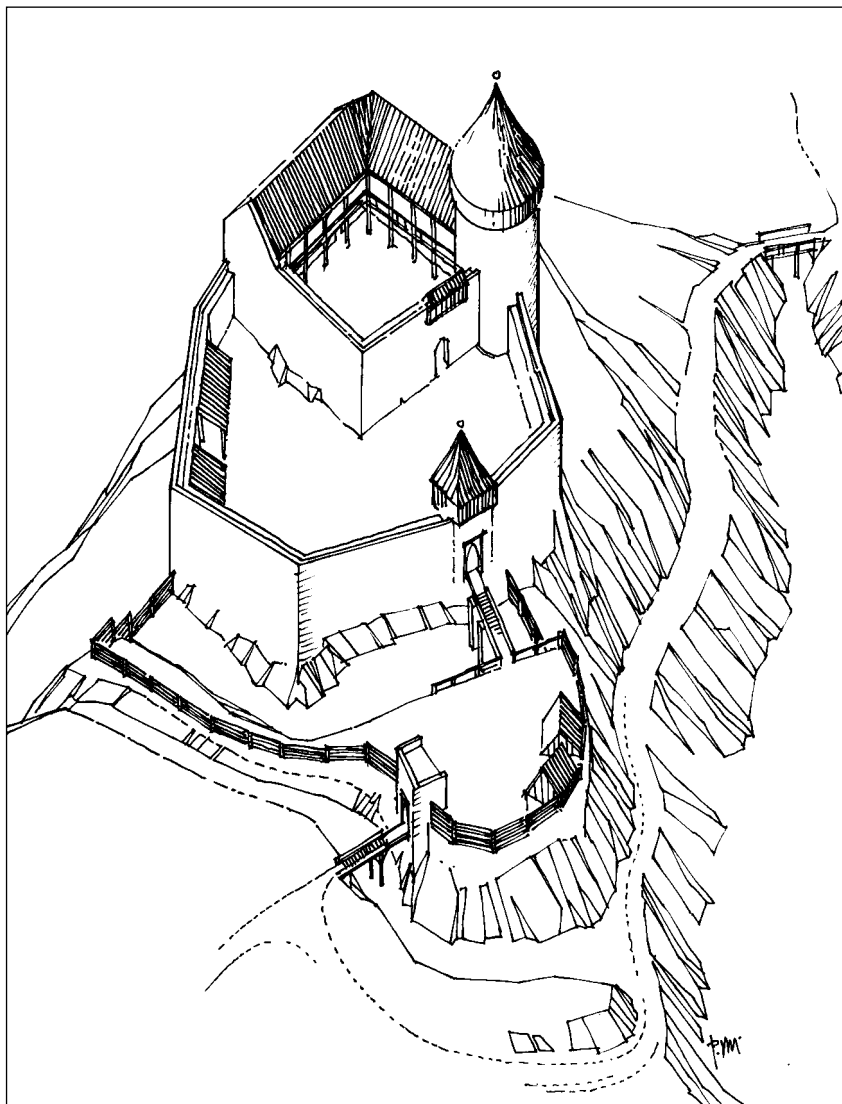
stupu z táhlého hřebene do podmáčeného údolí soutoku Ochozského a Zhořského potoka dále ke Klešteru na zemské hranici. Úzký hřebínek na severní straně Sezimova náměstí představuje docela příhodnou polohu pro opevněné sídlo. Tato poloha však již byla zastavěna v době založení hradu trhovou vsí, proto se zakladatel hradu musel spokojit s jiným stavenišťem na protilehlém úbočí.

Obytná věž byla patrně dlouho jedinou zděnou stavbou hradu. Jeho hospodářský dvůr byl ohrazen palisádou nebo valovým opevněním později možná zdvojeným.

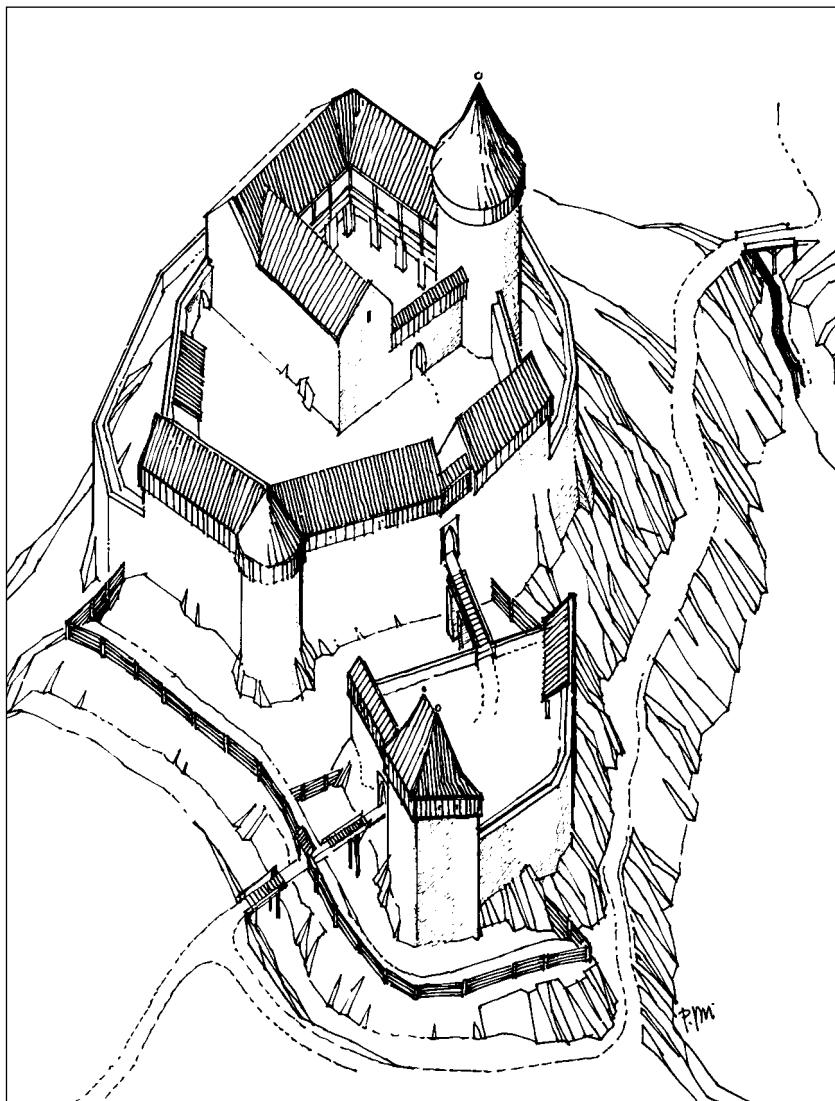
Hrad ve 13. a 14. století. (obr. 2)

Jádro hradu ve 13. století již vymezuje kamenná hradba. Obytná věž byla patrně doplněna pohodlnějším a prostornějším palácem v chráněné poloze na konci ostrožny. Poměrně malé nádvoří nepostačovalo potřebám hospodářského zázemí hradu, proto byl hradní areál rozšířen o jednoduše opevněné předhradí se vstupní věží v místě dnešního vjezdu do zámku.

Hrad počátkem 15. století. (obr. 3)

Požadavky na obytný komfort vedly nepochybně, podobně jako u jiných hradů, k postupnému obestavování hradby vnitřního jádra hradu obytnými a hospodářskými budovami. Opevnění předhradí bylo zesíleno kamennou hradbou a dalším jednoduše ohrazeným obranným pásem. V této podobě patrně zastihly hrad husitské války.

Hrad ve II. polovině 15. století. (obr. 4)

Majitel Polné Viktorin z Kunštátu, syn krále Jiříka z Poděbrad, se chystá vybudovat v Polné vlastní pevné a honosné sídlo. Svě válečné zkušenosti uplatňuje při zlepšení obranyschopnosti hradu. Nejstarší jádro již slouží především obytným a reprezentačním účelům. Pro početnější služebnictvo, posádku a nezbytné hospodářské činnosti jsou vybudovány nové objekty v předhradí. Jejich hmota zároveň chrání jádro proti účinkům dělostřelby z úbočí. Proti úbočí byla snad již v té době vysunuta poloválcová dělová bašta. Další mohutná hranolová věž chrání první bránu. Spolu s vlastní hradbou tvoří nová věž samostatný obranný útvar vysunutý proti úbočí. Ve stejné době byla podobná věž vybudována na hradě ve Velkém Meziříčí.

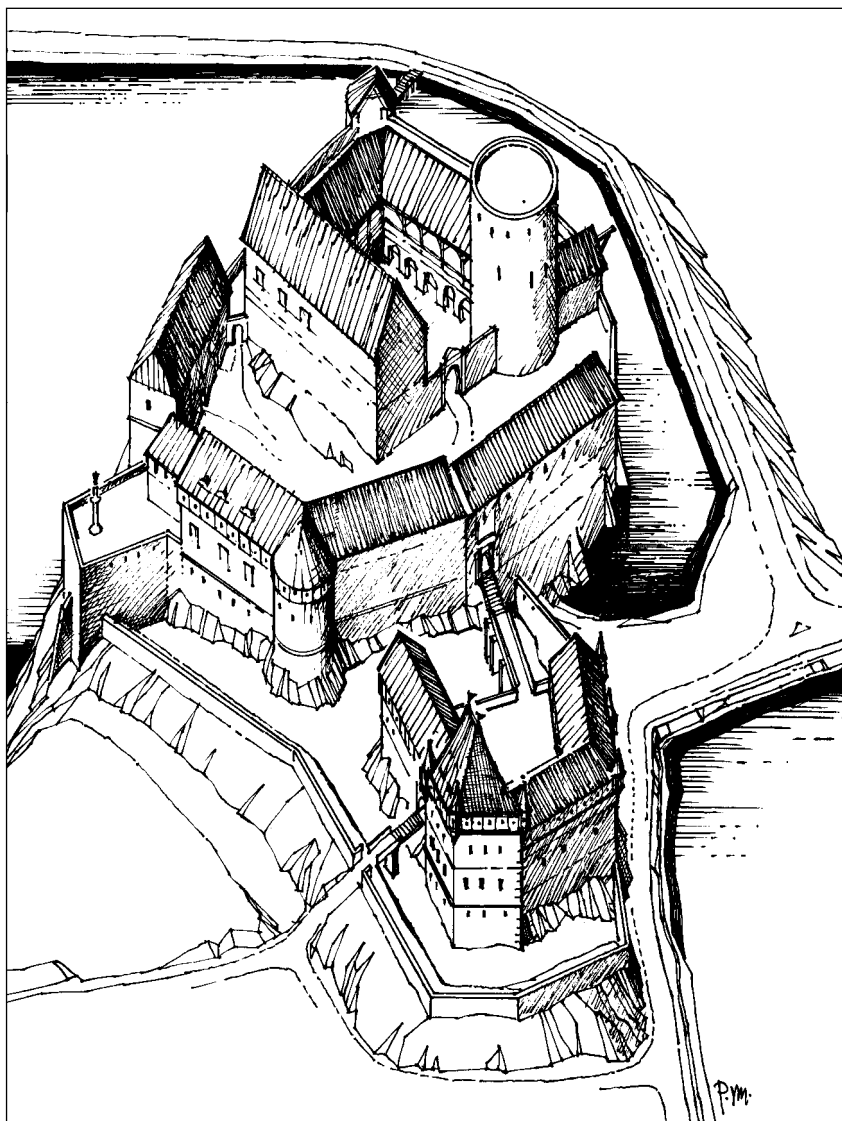
Obrana je na severu zesílena dlouhou parkánovou hradbou pod hranou skalního srázu nad údolím. Palbou z hákovnic je tak možné kontrolovat cestu vedoucí přes údolí.

Všechny tyto investice představovaly v podstatě již marné pokusy zajistit obranu především proti účinkům dělostřelby z táhlého úbočí od kostela sv. Kateřiny. Dá se předpokládat, že i kostel samotný byl opevněn, protože účinný dostřel artilerie již v té době přesahoval možnosti obrany nevýhodně položeného hradu. Poslední zlepšení podmínek obrany představuje ještě založení rybníků panem Zachariášem z Hradce. V té době se však hrad mění z pevnostní stavby na pohodlné zámecké sídlo, které nemělo ambice odolat větší soustředěné síle útočnicka vybaveného artilerií. Podobný osud postihl většinu našich hradů, pokud ovšem nezanikly již dříve v průběhu válek s Uherskem.

Jako pevnostní stavby obstály při dalším technickém vývoji palných zbraní pouze hrady a pevnosti stojící na izolovaných kopcích. Nepoměrně lépe si vedly hrady vodní obklopené rozlehlou soustavou rybníků a bažin.

Autor se pokusil zpracovat teorii o základních etapách stavebního vývoje hradu v Polné. Jistě značně nepřesná kresebná rekonstrukce staletého vývoje hradu se v podstatě opírá pouze o jediný a řadou odborníků zpochybňovaný pramen – rytinu z počátku 17. století. Rekonstrukce se však opírá také o zevrubnou prohlídku mnohokrát přestavovaného komplexu

zámku a jeho přístupných podzemních prostor. Podrobnější archeologický výzkum, popřípadě alespoň kontrolní sondy položené v klíčových polohách by spolu s přesným zaměřením umožnily značně zpřesnit učiněné závěry.

Polenští ševci, koželuhové a kožešníci, III. část

Jaroslav Zacharník. Po návratu z první světové války v roce 1918 založil ve svém domě v Havlíčkově ulici výrobu obuvi. Zabýval se zejména výrobou pracovních bot. V období konjunktury zaměstnával průměrně patnáct pracovníků. Provozovna byla na svou dobu vybavena poměrně moderním strojním zařízením. Po jejím zrušení zde měl autodílnu Alois Bukovský.

Jaroslav Zacharník byl vedoucím Lidového spotřebního družstva a ředitelem jednoho z pěti polenských peněžních ústavů – Lidové záložny. Angažoval se v lidové straně a jako její reprezentant se stal po volbách do obecního zastupitelstva v roce 1938 nástupcem Jindřicha Volence – starostou města Polné. Tuto funkci vykonával v době ohrožení státní samostatnosti a v období protektorátu Čechy a Morava; jen dodávám, že za nesmírně těžkých podmínek pro polenské obyvatele i pro něho samotného se ctí obstál.

Marie Šitavancová. Obuvnickou dílnu v Polné založila společně s manželem v roce 1916 ve vlastním domě na Karlově náměstí v části zvané „Rabinský plácek“. Podle židovského číslování to bylo v domě označeném římskou číslicí XVIII. Byla to dobře vybavená dílna s několika zaměstnanci. V době po založení dodávala boty pro „erár“ – rakouskou armádu. V menším rozsahu se zde vyráběla obuv až do roku 1930.

Adolf Wollmann. Obuvnický podnik Adolfa Wollmanna vznikl po první světové válce v prostorách domu čp. 47 na Husově náměstí. Vzniku podniku, do jisté míry, dopomohl rozpad továrny na obuv Mattausch & Haneschka a propuštění asi 60 obuvnických zaměstnanců, z nichž podstatná část pak přešla k Wollmannovi. Ve dvacátých letech minulého století zaměstnával, v době konjunktury, již stovku dělníků. Z toho byla téměř polovina domácích dělníků, kteří vlastnili malé hospodářství a proto pracovali u svého verpánku zejména v zimních měsících. V období vegetačního klidu vyrobili domácí ševci asi 1200 párů obuvi, v letních měsících jejich produkce poklesla na 900 párů. Ve svých domácnostech zpracovávali polotovary – svršky, zhotovené v provozech Wollmannovy firmy, se spodkem sešíváním a kolíčkováním. Byl to výrobní postup velmi zastaralý i když výsledkem byla kvalitní bota. Takto vyrobená obuv „na hrubo“ byla dokončovaná v objektech provozovny na Husově náměstí. Začátek a dokončování práce tohoto způsobu výroby byly však po stránce technické dobře organizovány formou tovární výroby.

Hospodářská krize postihla i obuvnickou výrobu této firmy, když počet zaměstnanců bylo nutno snížit na polovinu z období konjunktury. V roce 1942, kdy měl podnik již opět sto zaměstnanců, byla v něm výroba násilně přerušena (podnik nebyl pro válku důležitý). Nová obuv se nesměla vyrábět a v dílnách se pouze opravovala obuv, což umožnilo pracovní společenství s obuvnickým mistrem Karlem Vinklerem, který měl v této době živnostenské oprávnění k výrobě a opravám obuvi. Materiál na opravy ve válečném řízeném hospodářství byl vázán na počet přihlášených zákazníků a jen díky jejich počtu sloužila správkárna dobře veřejnosti až do konce války. Výrobu obuvi se firmě Adofa Wollmanna podařilo obnovit až v červnu roku 1945. V poválečném období opět byl nedostatek materiálu pro výrobu obuvi, chyběli i kvalifikovaní pracovníci, kteří při omezení výroby odešli do jiných profesí; po první měnové reformě chyběl i finanční kapitál, což se však v krátké době podařilo překonat a výrobu obnovit.

Znárodněním v roce 1948, kdy již továrna zaměstnávala více než padesát zaměstnanců, vzaly za své záměry podnikatele pro modernizaci výroby. Po znárodnění byla továrna Adolfa Wollmanna začleněna do národního podniku Dekva Třebíč. Od roku 1949 se vedení národního podniku snažilo přes odpor zaměstnanců výrobu omezit a v roce 1950 ji zrušit a provozovnu uzavřít. Stroje a zařízení byly odvezeny do základního závodu národního podniku Botana v Holicích. Pouze část zařízení byla Botanou převedena do provozovny Kožedělného družstva Snaha Jihlava v bývalé, rovněž znárodněné továrně, Karla Taura.

K o ž e l u h o v é

Zpracování koží je jedním z nejstarších řemesel. Konečným výrobkem je pevná, pružná a odolná látka – ušně. V Polné se tímto oborem lidské činnosti zabývali především židé. Podle přehledu řemeslníků z roku 1845, uváděném J. G. Sommerem, působilo v Polné šest koželuhů. Propuštění židů z panského poddanství po roce 1848 a zrušení místního ghetta se projevilo i v jejich stěhování do jiných částí města. Této možnosti společně s volností podnikání využil podnikavý koželuh z židovského města Ludvík Schiller. Koupil dvorec pod dolní bránou a zřídil zde koželuznu, kterou postupně rozšířil a přistavil k ní společně se synem továrnu na obuv. Kromě L. Schillera provozoval koželužskou výrobu v Polné i Josef Rapp v čp. XXVI b v židovském městě. Ludvík Schiller vlastnil v tehdejší dolním městě několik objektů označených popisnými čísly 75, 90, 91, 99, 100 a 101. Kožená obuv vyráběná Schillerovou firmou byla dodávána do Brna a později i státní správě – eráru.

V roce 1899 koupil Schillerovu továrnu na obuv Karel Taur; svým obuvnickým výrobkům dal značku RIVAL.

Ovšem koželužstvím a současně i obchodem s obuvnickými potřebami se výše uvedení zabývali s devíti zaměstnanci ještě v roce 1903. Po roce 1905 byla, dle dnešní terminologie, ekologicky náročná, koželužská výroba postupně zcela zrušena. Poslední koželužskou firmou v Polné byla dílna Josefy Sládkové; ta svou činnost ukončila v roce 1926.

Živnost výkroj koží provozoval v Polné počátkem minulého století Kašpar Dvořák. Tato činnost s koželužstvím úzce souvisela a vrátíme-li se o nějaký rok zpět, zjistíme, že výkroj koží koncem 19. století provozovali také Amalie Bašová, Karel Holcman, Josef Rapp a Ludvík Schiller. V roce 1903 se touto živností zabývali již jenom Kašpar Dvořák a Berthold Basch.

Koželužské výrobky dále zpracovávali kromě obuvníků řemenáři a sedláři. V roce 1757 působili ve městě dva řemenáři a jeden sedlářský tovaryš. V roce 1845 uvádí J. G. Sommer v Polné pouze jednoho řemenáře. V roce 1897 bylo v Polné pět sedlářů – Jan Filipenský, Václav Hanzal, Josef Pohlreich, František Procházka a František Vinkler. Počátkem 20. století k nim přibyl ještě Jan Musil a později Antonín Dvořák. S rozvojem mechanizace zemědělství poklesla poptávka po sedlářských výrobcích a samozřejmě i počet sedlářských živností. Mezi poslední polenské sedláře patřil na Sezimově náměstí Antonín Dvořák a na Husově náměstí Emanuel Filipenský. Živnost jim byla zrušena krátce po únoru 1948. Sedláři vyráběli nádherná a mnohdy mistrovská díla (sedla, chomouty, postroje...). Stará sedla, dnes vysoko ceněná, mnohde ještě slouží původnímu účelu. Zachovalý chomout zase jako dekorace a občas jako rekvizita pro ženicha při odchodu ze svatebního obřadu.

Kůže zpracovávali i rukavičkáři. V roce 1845 ve městě působili čtyři, na konci 19. století jich společně s kalhotáři bylo pět (Josef Doubek, Martin Heňeš, Theodor Konzbul, Jan Novotný a Josef Pátek). Později se s tímto řemeslem v Polné již nesetkáváme. Hromadná výroba kožených rukavic i zde se hrála pro místní řemeslníky obvyklou likvidační roli.

K o ž e š n í c i

Podle údajů berní ruly z let 1653-1656 působil na předměstí Polné jeden kožešník. Polenští kožešníci zaujímali mezi místními řemeslníky významnější postavení až od počátku 18. století. V roce 1729 založili vlastní cech. Na prvním listu cechovní knihy je uvedeno:

„Léta Panie 1729 dne 13. junii vyzdvižení jsou artikulové od pánův Pražanův Starého města Pražského totiž, nákladem pana Vojtěcha Slaniny, pana Mikoláše Opatovského, pana Václava Brodského, kteřížto artikulové v sumě jak následuje zhotovili. Peněz koštují jedno sto a třicet renských a 29 krejcarů – jest tomu tak a ne jináče. Stalo se u přítomnosti celého pilného cechu roku 1729 dne 13. junii.“

Dále je uveden seznam poctivého cechu, v němž je uvedeno 51 mistrů.

„Artikulové poctivého pořádku řemesla kožešnického jakož i některé starodávnické zvyklosti“ obsahují třináct ustanovení o právech a povinnostech mistrů, tovaryšů a jejich čeládky, vést řádný život uvnitř rodiny i na venek, řádně pracovat, prodávat dobré zboží, vychovávat dorost a to jak učně tak tovaryše a také ustanovení poplatné době v doslovném znění: „...jeden každý, který by poctivému cechu kožešnickému se přivtělitel chtěl, aby nejprve s vírou křesťanskou katolickou se srovnal.“

Cechovní protokol, kniha malého formátu, byla vedena od roku 1730 do roku 1825, a jsou v ní podle jednotlivých let uváděna jména starších mistrů a cechmistrů kožešnického cechu. Mezi prvními jsou v letech 1729-1730 uvedeni již výše zmínění Mikuláš Opatovský a Vojtěch Slanina. V dalších letech je uváděn Václav Brodský. Nejdéle se v cechu setkáváme se jménem Františka Valenty, a to v letech 1775-1785 a 1792-1818. Mezi poslední představiteli cechu patřil od roku 1818 Václav Doubek.

Poptávka obyvatel se i po službách poskytovaných kožešníky v minulosti často měnila a ovlivňovala počet obyvatel zabývajících se tímto řemeslem. O jejich počtu vypovídají různé historické prameny, ze kterých pro ilustraci uvádím: „Od vzniku kožešnického cechu v roce 1729 se počet kožešnických mistrů snížil a podle „Tereziánského katastru“ působili v Polné již jen čtyři kožešníci.“ O necelých sto let později bylo ve městě v roce 1845, podle přehledu řemeslníků od J. G. Sommera, již sedmáct kožešníků. František Pojmon v publikaci *Polná – popis dějepisný, místopisný a statistický* uvádí v roce 1897 pouze šest kožešníků a to Jana Jošta, Karla Kasala, Leopolda Kořínka, Aloise Pojmona, Františka a Josefa Sázavského. Jméno Jošt bylo mezi staršími mistry a cechmistry uvedeno již v roce 1822 v cechovní knize.

Václav Kudrnáč v Adresáři politického okresu Německobrodského uvádí mezi živnostníky a řemeslníky v roce 1903 tři kožešníky, a to K. Kasala, L. Kořínka a Fr. Sázavského.

Podle pamětníků působil ve třicátých letech minulého století na Sezimově náměstí kožešník a čepičář Minář.

S rozvojem průmyslové výroby v oboru zpracování kůží a kožešin zanikalo také v Polné kožešnické řemeslo. „Labutí písni“ tohoto řemesla v Polné byla „snaha“ kožedělného družstva SNAHA Jihlava o rozvoj kožešnické výroby v bývalé továrně na obuv Karla Taura v Nerudově ulici čp. 395. Po znárodnění továrny a postupném rušení výroby známé obuvi značky RIVAL se po jejím úplném zastavení stala provozovnou kožešnického střediska družstva SNAHA v Brtnici. Od roku 1974 zde byly vyráběny kožišky zvané „Panenka“ a některé jiné výrobky z kůže a kožešin. Polenská provozovna poskytovala pracovní příležitosti pro deset i více zaměstnanců.

Podle publikace *Třicet let budování Polné* vydané MěstNV v Polné v roce 1975 dosahovala provozovna dobrých výsledků v plnění všech ukazatelů plánu. Od počátku devadesátých let docházelo k trvalému poklesu kožešnické výroby, což podle zásady „bližší košile než kabát“, vedlo k její centralizaci do jihlavských provozoven družstva SNAHA. Počátkem roku 1998 byla výroba v polenské provozovně zrušena, stroje a zařízení odvezeny do Jihlavy. Polnou opustilo další řemeslo, které mělo ve městě po staletí své nezastupitelné místo.

Objekty, které v Nerudově ulici desítky let sloužily koželuhům, ševcům či obuvníkům, a kožešníkům jsou po jejich rekonstrukci a modernizaci využívány k uspokojování jiných potřeb obyvatel města a jejího okolí.

Prameny a literatura:

Pamětní kniha města Polné 1914-1934 (SoKA Jihlava)

Kolektiv autorů, *Polná 1242-1992*

Kudrnáč, Václav, *Adresář politického okresu Německobrodského 1903*

Pojmon, František, *Polná, popis dějepisný, místopisný a statistický*, 1903

Třicet let budování Polné - MNV, Polná 1975

Šup, Milan, *Polenští ševci*, Polensko č. 2/1996

Radouš, Rudolf, *Obuvníci a ševci*, rukopis

pozůstalost Karla Taura

Kuba, Walter – Pchal, Jan, *Továrna na obuv Mattausch a Haneschka v Polné*, Polensko č. 2/2001

Ve sbírce dokladů poštovní historie mám dopisnici z července 1919, odeslanou firmou „Josef Thierfeld, továrna na obuv v Polné“. Továrnu však nejdříve vlastnil jistý Josef Macháček, jak je patrné z upravené adresy odesílatele. Protože v případě Josefa Thierfelda se nejspíš nejedná o polenského občana, lze se domnívat, že jednu z obuvnických firem v Polné vlastnil přechodnou dobu podnikatel z jiného města. (JaP)

Jiří Vacek

Odezva velkého polenského ohně roku 1863 v českém krajinském tisku

Rok 1863, který se tragicky zapsal do historie našeho města, představuje zároveň významný mezník v historii českého tisku. Devátého března totiž vstoupil v platnost tiskový zákon, který byl po mnoha stránkách značným ulehčením dosavadní spoutanosti periodického tisku v době dřívější administrativní libovůle. Hlavní význam zákona byl v tom, že stvořil proti dřívějšímu právní stav, když vyjmul tisk z pravomoci politických úřadů a podřídil jej řádným soudům. Od 70. a zejména od počátku 80. let devatenáctého století dochází pak k výraznému rozmachu periodického tisku, a to jak po stránce kvantitativní, tak pokud jde o poměr počtu českých periodik vůči periodikám německým. Jestliže ve zmíněném roce 1863 vycházelo v českém jazyce 10 politických časopisů, 18 nepolitických a 17 odborných, v roce 1895 to již bylo 120 časopisů politických, 65 nepolitických a 210 odborných.

Pod nepolitickými časopisy rozumíme krajinské (regionální) listy, populárně naučná, zábavná, dětská a humoristická periodika, pokud ovšem poslední z nich neměla politický charakter. V roce 1863 vycházely na českém venkově tři krajinské listy: Boleslavan v mladé Boleslavi, Otavan v Písku a Zvěst od Nežárky v Jindřichově Hradci, poslední z nich však již v březnu zanikl. Z hlediska našeho tématu nás tedy zajímají první dva.

Číslo 38.	Ročník třetí.	Dne 14. srpna 1863.

Vychází každý pátek o 11. 5. v rvece. — NADÁVKA vychází se v čísle 128 nov. sčítan. — Administrace • Křišťáková ul. Brno.	BOESLAVAN.	Podpisové úhrady: Dobročinné 1 st. 20 kr. polská 2 st. v domácích obcích 1 st. 50 kr. příjemci 2. — — v pokut. obcích 1. — 40. — občasná 3. — 50. — Dobročinné listy 25 kr.

Provolání.

Každému z našich čtenářů bude zajisté známo již **hrozné** neštěstí, které potkalo město Poňou. Strašlivý požár zničil 188 domů, tak že ubozí obyvatelé v tu největší bídu uvrženi byli.

Nastává povinnost každému občanu, by dle možnosti spoluhoběnanům svým přehrozným neštěstím sklíčeným na pomoc přispěl. Každý dárek i ten nejmenší bude s vděčností přijat. Aby obyvatelům města a okolí našeho zasílání dárek usnadněno bylo, přijímá i redakce „BOESLAVAN“ co jí dočasně bude s odesle to bez přitahu na patřičné místo.

Doufajce, že krajané naši pozadu nezůstanou u vykonávání povinnosti lidskéosti, křesťanství a spoluhoběnanství, začínáme hned dnešním číslem uveřejňovati zaslané nám příspěvky.

Boleslavan byl týdeník, vycházel každý pátek a existoval od října 1860 do konce roku 1867. Číslo 38 z 14. 8. 1863 přináší pod záhlavím titulního listu provolání vyzývající k pomoci postiženým polenským spoluobčanům a v témž čísle se v pravidelné rubrice *Zprávy místní a dopisy* uvádí: „Měšťanská beseda uspořádá v neděli dne 23. srpna odpoledne hudební a pěveckou zábavu v prospěch pohořelých Polenských. S jistotou nadíti se lze, že spanilomyslné obyvatelstvo naše při této příležitosti hojným účastenstvím a obětavostí svou dá činně na jevo soustrast k politování hodným obyvatelům českého města Polná.“ V následujícím čísle 39 z 21. 8. byla veřejnost seznámena s programem zábavy v mladoboleslavském hostinci U modrého hroznu a z čísla 40 z 28. 8. se dovídáme, že „hudební a pěvecká zábava v prospěch pohořelých Polenských odbývaná dopadla v každém ohledu velmi skvěle... Sál i vedlejší místnosti byly ve všech částech vybraným obecnstvem přeplněny, hmotný výsledek koncertu nad očekávání – při vstupném 10 kr. vybráno 102 zl. 35 kr. – to zajisté svědčí o znamenité spanilomyslnosti občanů zdejších a obětavosti tu, když se jedná o ulevění nezaviněného neštěstí.“ V místních zprávách v čísle 38 nás nepochybně zaujmou ještě další řádky: „Kniže Dr. Rudolf Taxis opustí příští neděli před polednem vězení své, anť v tu dobu trestní lhůta jeho vyprší. Srdečně a vřele cítěná soustrast nad osudem knížete projevena od četných přátel jeho tím, že ve vícero soukromých domech podobizna milovaného muže toho, buď černou rouškou zastřena, buď květinami a věncemi okrášlena se nalézá. Ze sličných rukou našich dam zasilány mu poněkoličrátě nejkrásnější vonné květiny, čerstvé ovoce a t. p.“ V pravidelné rubrice *Příspěvky pro pohořelé Polenské* se současně dočteme, že kníže Dr. Rudolf Taxis složil pro daný účel 50 zlatých. Na vysvětlenou dodejme, že Rudolf Thurn-Taxis (1833-1904) se ocitl ve vězení jako protihabsburský politik a horlivý obhájce práv českého národa; později, po roce 1880 se usadil v Plovdivu, kde pomáhal organizovat bulharské soudnictví.

Až do druhé poloviny září figuruje Polná na stránkách Boleslavana, opětovně v čísle 40, tentokrát ve zprávách z Turnova: „V pondělí dne 17. srpna, jakožto v předvečer narozenin Jeho c. k. apoštolského veličenstva císaře a krále našeho, dávali ochotníci zdejší po předcházejícím proslovu Töpferovu zdařilou veselohru Pěnkava a Čížek, která jak pro význam a zvláštnost doby, tak zvláště proto, že čistý její výnos ku prospěchu ubohých pohořelců Polenských byl určen, tak veliké obecnstvo v naší malé budově divadelní dílem sehnala, dílem z čisté útrpnosti k bratrům nešťastným shromáždila – že i šestáková gallerie pro tento večer v sedadla a pozemí důmyslně byla přetvořena.“ O dva týdny poté, v čísle 42 z 11. září: „Ve prospěch pohořelých v Polně uspořádají ochotníci v Červené Doubravici v neděli dne 13. září divadelní představení; provozovati budou Štěpánkovu frašku Žlutá zimnice a Benedi-

xovu veselohru Vězení. – K témuž účelu dává zpěvácký spolek v Jilemnici v neděli besedu.“ V následujícím čísle 43 z 18. září je uvedeno, že „při nedělním představení divadelním, při němž se provozovalo Vězení a Žlutá zimnice ve prospěch pohořelých v Polné bylo osm a třicet zlatých vybráno a čistý výnos 21 zl. se okresnímu úřadu v Mladé Boleslavi odevzdá. Představení to pořádáno bylo od studujících a vypadlo ke všeobecné spokojenosti obecnstva.“ Časopis občas přinášel i informace ze vzdálenějších regionů, např. ve stejném čísle 43 z Plzeňska, mj. o tom, že studenti v Rokycanech uspořádali 6. září ve prospěch Polenských besedu (uveden je i její program) a divadelní ochotníci v Radnicích věnovali pohořelým čistý výtěžek ze tří představení, která se hráli krátce po sobě. A konečně v čísle 44 z 25. září najdeme zmínku, že redakce Boleslavana shromáždila na pomoc Polenským celkem 196 zlatých a 54 krejcarů.

OTAVAN.

Redaktor
Voj. V. Janota.

V Písku v neděli dne 25. října 1863.

Číslo 21.
Ročník první.

Průsvět k zábavě ve prospěch pohořelcův.

V širém poli ponocuje bledá žena,
Celá usoruna, celá usorúna.

Krásná noc — a mášče jako rybí oko,
Ale ženě v srdci tma je přehluboko.

Je jí zima; jedno dítě k prsoum vine,
Druhé líhá — chladem nočním celé sinné.

Třetí dítě očka vřelým pláčem rosi,
Bledou matku o koušce jen chleba prosí.

Matce na tvář sláse borká sba bolu,
„Dítě, umřeme-li hladem, umřem spolu.
„Vidělo jsi dítě, jak ten plamen sličil,
„A jak celý dům náš v prach a popel lehl.
„Měli jsme tam dost a dosti věcho statku,
„A teď není chleba pro děti a matku.

„Nemáme, kam ubírat své hlavy sklouit,
„V chladné noci musíme jen slzy ronit.
„Děti, modlete se — Boží poručeno —
„On dal, On vzal budžt jasnou Páno počváleno.*

Děti mlčt — těsněj přitáhl se k matce,
Anděl Strážce v upánek obejmal je sladce.

Žena s utrpeným zrakem k nebi strá,
Volá: „Ne, ten Bůh náš nikdy nomaírá!
On, jenž milostivě vládně celým světem,
On též bude mně milostiv a mým dčtem.

A ten národ náš, tak outřpný, pln citu,
Národ český nezůstane bez soucitu,
Čechové jsou národ dobrý, náš bratří,
Oni s vlasteneckým žalem na nás patří.

Děti, přišli na nás dnové smutný, pustí,
Ale věřte, Čechové nás neopustí!“ —

Aj, a neopustil národ bratry svoje,
Otevřel své štědroty a lásky zdroj.

Zpěvem tu, a hudbou, plesem tam se haval,
By ulobě sroudáky lidy zbavil. —

Anděl pak, jenž dobré skutky zapisoval,
Nesa zlatou knihu před trůn boží oznamoval:
„Pane, Čechové jsou dobří, plní slitování,
Dej jim za to, Pane, hejnost svého požehnání!“)

F. Č. B.

*) Průsvět tento (přetvářka byl v Mladé Boleslavi při zábavě křesťanské, písně a deklamaci ve prospěch pohořelcův v Polné.

Časopis Otavan, vydávaný od dubna 1863 do poloviny roku 1867 a vycházející třikrát do měsíce, nahradil předchozího Poutníka od Otavy (1858-1862), který proslul zejména nevybíravými útoky na tehdy začínajícího Nerudu a Háalka a byl zastaven vzhledem k vysoké kauci požadované v důsledku soudního stíhání. První zmínka o Polné se objevuje v čísle 14 z 15. srpna v pravidelné rubrice Písecké zpráva, v níž se uvádí, že „pro pohořelé v Polné věnuje správa Zlaté knihy dívek českých v Písku po 10ti výtiscích svých letošních knížek a odevzdá celý výtěžek za ně nešťastným krajanům dojdou-li zakázky do posledního srpna.“ Výzvou k pomoci Polenským končí v čísle 15 z 25. srpna informace o činnosti divadelních ochotníků v Bělčicích: „Študující zdejší i cizí začali ochotnické hry v městském divadle a provozovali hned 1. srpna Štekavce od Štěpánka... Byl-li výsledek první hry skvělý, zdařilo se druhé představení Katovo poslední dílo tak dobře, že po prvním provozování dne 6. srpna, v neděli 9. srpna opakováno býti muselo; vynikaly tu především některé domácí síly. Jen chutě dále a nezapomeňte vážení páni ochotníci na nešťastné město Polnu!“ V Píseckých zprávách v témž čísle stojí: „V úterý dne 18. srpna slavily se zde narozeniny Jeho Milosti císaře a krále Františka Josefa I. způsobem důstojným a slavným... K oslavení toho dne zavedli údové zdejší měšťanské besedy mezi sebou dobročinnou sbírku pro pohořelé nešťastného města Polné, kteráž as 25 zl. vynesla.“ V čísle 16. z 5. září se dovídáme o akcích v Klatovech a Příbrami: „Jak jsme předešle oznámili, tedy skutečně uspořádán byl dne 16. srpna prostomilý výlet na Vráž... Zahrada při hostinci na Vráži nepříliš prostraná byla k uhoštění výletníků slušně upravena a zřízena, i naplnila se brzo několika sty hostů, že nezbylo ani místečka, dostaviliť se z vůkolí obzvláště také z Kdyně. Jan Kot z Klatov převzal na sebe ku prospěchu pohořelých v Polné úkol kramáře rozbil svůj stan mezi hostmi a prodával při valném účastenství veselým a zajímavým způsobem své zboží při čem mu také nějaký čas naše dobrá a spolu ostrovtipná panímáma pomáhala. Kromě toho se ještě pro pohořelé Polenské sbíralo a celá sbírka měšťanskou besedou Klatovskou již zaslána... Mezi přípitky byl hned první vynešen na zdraví knížete dra R. Taxise, jenž toho dne vězení své opustil.“ Z Příbrami se oznamuje: „Jestliže se mnoha místech vlasti naší konají sbírky k ulevění bídy nešťastných pohořelců Polenských, tož mohu vám s radostí oznámit, že ani Příbramští pozadu nezůstávají. V ohledu tom zvláště činní jsou zdejší spolkové: turněský (sokol) i zpěváký. Tak zavedli na příklad při posledním výletu svém na Třemšín sbírku k tomutěž účelu, která dle doslechu až na 40 zlatých vynésti měla. V nejbližší příští době, a to sice dne 18. t.m. dávali opět k oslavení narozenin J. V. slavnou besedu, jejížto čistý výnos taktéž pohořelcům Polenským určen jest. Vůbec mohu vás ubezpečiti, že národní uvědomění zdejšího obyvatelstva utěšeně se vzrná.“ Méně úspěšný byl výsledek akce v Třeboni, jak

se dovídáme v čísle 17 z 15. září: „K oslavě narozenin Jeho Apoštol. Veličenstva, císaře Františka Josefa I., a ve prospěch pohořelých v Polné provozovali zdejší ochotníci dne 17. srpna Statek Lhota, veselohru ve 4 jednáních od Johanny z Weissenthurnu, přeloženou od J. V. Lomnického... Z c.k. pánů úředníků byli přítomni jen p. Hornek a p. Haitum; byli bychom se velice zaradovali, kdyby toto slavnostní představení všickni pp. úředníci byli navštívili. Čistý výnos pro pohořelé v Polné obnáší jenom 12 zl.“ „Příznivěji se jeví výsledek dosažený v Milevsku“, jak informuje zpráva v čísle 20 z 15. října: „...pp. studující o prázdninách dvě hry divadelní uspořádali: Pražský flamendr dne 6. a Tvrdohlavá žena dne 20. září. Prvnímu představení, z něhož se 40 zl. pohořelým Polenským dalo, přítomen byl Jeho Magnificencí p. J. Zeidler, prelát Strahovský, jenž tehda za příčinou kladení základního kamene ku kostelu sv. Bartoloměje právě v Milevsku meškal.“ V témže čísle najdeme ještě stručnou zmínku v rubrice *Zasláno*: „Všem, kdož v zábavě hudební, pěvecké a deklamační, dávané besedou Mirovickou ve prospěch pohořelým v Polné, laskavě účinkovali, zvláště ctěnému pěveckému spolku Mírovu, slečně Anně Roesslerové a panu J. Jirouchovi skládáme srdečné díky. Výbor obč. besedy Mirovické.“ Naše téma se uzavírá v následujícím čísle 21 z 25. října pod záhlavím na titulním listě otištěném veršovaným proslovem k výše uvedené zábavě v Mirovicích, opatřeným iniciálami V.Č.B. Není těžké určit, že za nimi se skrývá mirovický kaplan, básník Václav Čeněk Bendl (1832-1870), jeden z nejbližších přátel Boženy Němcové, který mj. jako první uvedl do češtiny Puškinova Evžena Oněgina.

Jak známo, sbírky ve prospěch polenských obyvatel a akce pořádané k jejich podpoře se konaly nejen v Čechách a na Moravě, ale i v dalších zemích rakouského mocnářství a vynesly bezmála šedesát tisíc zlatých. Aktivity zveřejněné na stránkách Boleslavana a Otavana představují pouze nepatrný zlomek celkové humanitární pomoci, podávají však názorný obraz jejich konkrétních podob a navíc nás uvádějí do neopakovatelné atmosféry první poloviny šedesátých let 19. století, která byla dobou rozmachu společenského života v Čechách.

Bohumil Černý

Sebevražda dr. Kazimíra Čakrta

Od 4. července 1983 byla občankou Polné právnička a politička Gertruda Čakrtová-Sekaninová. Po své zesnulé setřenicí Zuzaně Hudíkové obydlela v Polné malý byt v paneláku na Palackého ulici. V letech 1983-1986 ji zde na-

vštěvovali přátelé z disentu Václav Benda, Jiří Ruml a Jan Ruml. Zemřela v jihlavské nemocnici 30. prosince 1986.

Gertruda Čakrtová-Sekaninová, roz. Stiassná, dcera židovského továrníka z Německého Brodu byla dvakrát vdaná. Nejdříve za dr. Ivana Sekaninu, u něhož po studiích zpočátku působila jako advokátní koncipientka. Po ovdovění se vdala za dr. Kazimíra Čakrta. Události, které předcházely jeho tragickému úmrtí popsal v publikaci *Špion vypovídá* autor Josef Frolík: „Jednou z dalších velkých akcí prvé poloviny 50. let byla operace „Kazimír“. Vedoucí zahraničního odboru ministerstva financí dr. Kazimír Čakrt, manžel náměstkyně ministra zahraničních věcí dr. Gertrudy Čakrtové-Sekaninové, se stal na popud ministra Ďuriše předmětem zájmu StB. Čakrt byl hlavou delegace, která vedla jednání s Rakouskem o majetkově právním vyrovnání. Jistá vzdálená příbuzná Čakrta, žijící ve Vídni, zanechala v jižních Čechách továrnu, která byla znárodněna. Linie daná vyjednávačům hovořila o tom, že Československo nemůže uznat rakouský požadavek na odškodnění všech rakouských občanů, kteří k datu jednání měli rakouské státní občanství. Nárok měli mít pouze ti, kteří byli občany v době Hitlerova anšlusu 14. 3. 1938. Ďuriš

obvinil Čakrta z toho, že ne dosti důrazně prosazoval tento požadavek a že se snažil rakouské straně naznačit, aby byla neústupná. Dělal prý to ze sobeckých důvodů, tvrdil pan ministr financí, protože teta mu slíbila tučnou provizi, dostane-li odškodné. Po jednom nepříjemném výstupu u Ďuriše, který ani vůči svým náměstkům nešetřil nadávkami, obvinil Ďuriš Čakrta v telefonickém rozhovoru s ministrem vnitra ze zrady – a ten dal příkaz k zatčení. Čakrt však prý byl někým varován a když přijela zatýkácí skupina na ministerstvo financí, našla ho pověšeného na klíce u dveří. Přivolaný lékař mohl jen konstatovat smrt.“

„Neukázněný“ Ruda Vytlačil (úsměvná story váženého polenského občana)

Rudolf Vytlačil byl v období dvacátých až padesátých let velmi známým a populárním polenským občanem. Bydlel v přízemním bytě v domě Marie Stuartové, kde byla v prvním patře umístěna Husova knihovna a v přízemí loutkové divadlo. Až do smrti zůstal svobodným mládencem. Od mládí měl velký vztah k přírodě, od počátků polenského skautingu se angažoval v hnutí Junáka, organizoval tábornickou činnost a později vyrážel na trampské výlety na motorce. Byl také známým hudebníkem, výborně hrál na kontrabas a bicí nástroje. Na Polensku hrával v různých hudebních seskupeních téměř čtyřicet let. Dodnes si místní muzikanti předávají úsměvné historky z jeho hudební činnosti. V povědomí několika generací však zůstane jako odvážný občan, který v květnových dnech 1945 v závěru války vyvěsil na věž děkanského chrámu československou státní vlajku. Nelze ani opominout jeho časté zásahy při likvidaci válečné munice. Naposledy likvidoval šedesátikilogramovou leteckou pumu, nalezenou 9. června 1960 při hloubení výkopu pro položení odpadových trubek u velké kašny na Husově náměstí. Pokud si dobře vzpomínám, bombu odvezli do skalky u Boru, kde ji „Ruda“ za asistence vojáku z Jihlavy odborně zneškodnil.

Mnoho let působil Ruda Vytlačil v hasičské jednotě. Při třídění dokumentů polenských spolků a sdružení jsem objevil zápis z 24. října 1937, který dokresluje jeho nespoutaný charakter. Často jsem totiž slyšel, že byl vskutku „náturou“ svéráznou - vzdorovitý, paličatý a prý i neukázněný. Protože však vím, že ho lidé v Polné stejně měli rádi, že byl i přes to své furiantství v Polné občanem ctěným, uznávaným a oblíbeným, dovoluji si zmíněný zápis v úplnosti ocitovat:

Zápis o vyšetření případu bratra Vytlačila.

Výpověď bratra kapelníka Pospíchala.

„Pohodil čepici v podnapilém stavu v hostinci u Ligmajerů na 1. května, na Rytířských půjčil blůzu nečlenu hasičského sboru na zesměšňování hasičstva, v Přibyslavi bos v uniformě chodil po sále, v Záborné

vyjednal hudbu bez vědomí kapelníka, znemožnil účast Krčovi z Měřína při hrách hasičské hudby.“

Výpověď bratra Vytlačila.

„Pohození čepice přiznává, rudý karafiát za ní mu dal kdo, neví. Na Rytířských blůzu a čepici půjčil, poněvadž i jiní bratři půjčili části stejnokrojů na podnik při výletě. V Příbyslavi se zezul, proto, že měl mokré boty. Hudbu v Záborné zadal, ale kapelník o tom věděl. Přiznává, že dopis stran Krči napsal. Ohlašuje vystoupení ze sboru.

Řídící Hobza z Jamného posuzoval jednání bratra Vytlačila stran půjčení blůzy na Rytířských.

Zapsal Adolf Šejstal

Podepsáni: František Pařík, Anichober, Streichsbier, Josef Novák (členové sboru)

Ze zápisu je zřejmé, že členové Sboru dobrovolných hasičů nebrali tyto, z dnešního hlediska, řekněme, banální záležitosti, na lehkou váhu. Hasičská uniforma byla čímsi posvátným, samotní členové byli v uniformách osobami váženými a podle toho se museli i chovat. Všimněme si v uvedeném zápisu, že k zapůjčení blůzy z uniformy se vyjadřoval i „řídící Hobza z Rytířska“; musel být tedy k vyjádření dodatečně písemně vyzván. Tak přísně byl přestupek posuzován. Pod zápisem Adolfa Šejstala jsou ještě podepsáni členové „vyšetřovací komise“, kteří stejně vážně Vytlačilovy „prohřešky“ soudili. Ovšem poznámku „ohlašuje vystoupení ze sboru“ posuzujeme jako chvilkovou emotivní reakci „obžalovaného“. Celá kauza nejspíš dospěla k omluvě a ke smíru, protože z dalších dokladů je zřejmé, že Rudolf Vytlačil v hasičském sboru setrval.

Zápis má pro nás ještě jeden význam. Dokládá, že nástupcem kapelníka hasičské hudby v Polné Václava Dřeva byl již v roce 1937 mladý hudebník z Dobroutova Matěj Pospíchal, který pak dirigoval dechovou hudbu až do šedesátých let.

Na závěr upozorňuji, že o Rudolfu Vytlačilovi napsal několik krátkých veselých příběhů Jan Krátký ve své knize *Můj klukovský život na Zámku v Polné*.